

Bogusław Niemirka

Ród Korwin Szlubowskich z Radzyna Podlaskiego

Radzyński Rocznik Humanistyczny 4, 7-12

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RADZYŃSKI ROCZNIK HUMANISTYCZNY
tom 4, 2006

Bogusław Niemirka

Ród Korwin Szlubowskich z Radzyna Podlaskiego¹

Radzyn był własnością rodziny Szlubowskich w latach 1834-1939. Okoliczność, że przez stulecie żyły tutaj i gospodarowały trzy pokolenia Szlubowskich (i to gospodarowały dobrze), stanowi wystarczające uzasadnienie do opisu ich rodzinnych genealogii.

Pierwotnego gniazda Szlubowskich należy szukać na północnym Mazowszu – w miejscowości Szlubowo². Późniejszy ciągły wywód genealogiczny zaczyna się od Macieja Szlubowskiego, wzmiankowanego w 1632 r., i jego żony Heleny Mystkowskiej herbu Puchała.

Szlubowscy pieczętowali się herbem Ślepowron, nazywanym wymiennie Korwin, dlatego też urzędowa forma nazwiska w XIX w. brzmiała Korwin Szlubowski. Herb ten to kruk czarny zrywający się do lotu, z pierścieniem złotym w dziobie. Ptak siedzi na podkowie srebrnej z krzyżykiem kawalerskim złotym. Linia hrabiowska Szlubowskich dodała w XIX w. do herbu koronę hrabiowską i dewizę *Amor patriae nostra lex*.

Szlubowscy wywodzili się ze szlachty mazowieckiej, która za przysłowiowym chlebem przenosiła się do innych dzielnic kraju. Szlubowskim powiodło się, po wyjściu z rodzinnej wsi zaliczali się już w XVIII w. do zamożniejszych rodów w ziemi chełmskiej.

Herbarz Niesieckiego wymienia osiemnastowiecznych przedstawicieli rodu, kolejno Kazimierza cześnika czernihowskiego i jego syna Józefa starostę radzepskiego

¹ Referat wygłoszony podczas sesji naukowej pt. *170 lat Korwin Szlubowskich w Radzynie*. Radzyń Podlaski 2 X 2004 (przyp. red.).

² K. Niesiecki, *Herbarz*, t. 7, Lipsk 1841, s. 622.

i sulimirskiego, kawalera orderu Św. Stanisława. Józef Szlubowski był także wicestarostą krasnostawskim, chorążym i miecznikiem krasnostawskim, w końcu doszedł do najbardziej prestiżowego z godności ziemskich – urzędu podkomorzego łukowskiego (1764). Akta Heroldii Królestwa Polskiego odnotowują na arenie publicznej jego funkcję posła na sejmik ziemi chełmskiej w 1790 r.

Józef Szlubowski z żony Joanny Piegłowskiej miał trzech synów: Antoniego, Ignacego i Jana, od których wywodzą się poszczególne linie Szlubowskich. Bracia ci legitymowali się w Heroldii Królestwa Polskiego w 1837 r.³ Z córek – Maria wyszła za mąż za Andrzeja Piotrowskiego, a Konstancja za Edwarda Łubieńskiego.

Siedzibą rodową Szlubowskich był wówczas majątek Opole, miejscowość między Parczewem a Wisznicami. Tam też w miejscowym kościele parafialnym znajdowały się stare groby rodzinne. Na początku XIX w. Szlubowscy byli już tutaj rodziną zasiedziałą, dużo o nich pisał ich sąsiad z Romanowa i amator genealogicznych gawęd Kajetan Kraszewski (rodzony brat powieściopisarza Józefa Kraszewskiego) w swojej *Kronice domowej*⁴.

Na początek o linii wywodzącej się od Ignacego Szlubowskiego. Ignacy był właścicielem dóbr Horostyta niedaleko Opola, sprawował także funkcje poselskie w epoce Królestwa Kongresowego. Ignacy zmarł w 1859 r. Z żony Weroniki z Cieszkowskich (zm. 1857) miał kilkoro dzieci: Michała, Emmę (późniejszą żonę Władysława Rulikowskiego), Ludwikę (późniejszą żonę Gabriela Rulikowskiego), Józefę (późniejszą żonę Seweryna Kiełczewskiego) i Marcelę (późniejszą żonę Ratomskiego). Jedyny syn Michał, żonaty z Ignacją Horodyską, zmarł w 1870 r. nie pozostawiając potomstwa i na nim wygasła ta linia Szlubowskich⁵.

Kolejny syn Józefa Szlubowskiego – Jan, pisał się jako dziedzic rodzowego Opola. W Opolu znajdowała się także urządzona przez niego galeria obrazów i posągów. Jan zmarł w 1856 r. Z żony Haumanówny (córką generała z 1794 r. Filipa Haumana) pozostawił jedyną córkę Krystynę, która wyszła za Jana Wielhorskiego. Krystyna Wielhorska po 1863 r. zmuszona była ojcowskie Opole sprzedać, kupił je wtedy jej stryjeczny brat, wspomniany powyżej Michał, syn Ignacego (Michał niedługo potem musiał sprzedać Opole Zaleskim).

Linia radzyńska Szlubowskich wywodzi się od kolejnego syna Józefa Szlubowskiego – Antoniego (1773-1848). Antoni był początkowo właścicielem dóbr Mełgiew w Lubelskiem. W 1834 r. dokonał operacji o znamionach transakcji życiowej, nabył od Konstantego Zamoyskiego dobra Radzyń⁶. Zwykle był w zasadzie tylko pośrednikiem, faktycznie majątek stanowił własność Anny z Sapiechów Czartoryskiej, żony Adama Jerzego Czartoryskiego. Obawa przed konfiskatą po powstaniu listopadowym sprawiła, że Anna Czartoryska przeniosła fikcyjnie na swego bliskiego krewnego Konstantego Zamoyskiego własność majątku. Zamoyski po dyspozycji Anny Czar-

³ E. Sęczys, *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836-1861*, Warszawa 2000, s. 688.

⁴ K. Kraszewski, *Kronika domowa*, „*Silva rerum. Wspomnienia i zapiski dzienne z lat 1830-1881*”, Warszawa 2000, s. 85, 162, 222, 253, 255, 349, 437, 457, 490, 491.

⁵ K. Kraszewski, dz. cyt., s. 85.

⁶ Archiwum Państwowe w Lublinie Oddział w Radzynie Podlaskim, Hipoteka w Radzynie (dalej: APL O/R, HR), sygn. VII/151.

toryskiej, a w zasadzie jej matki Anny z Zamoyskich Sapieżyny, sprzedał z kolei dobra Szlubowskiemu⁷.

Formalna cena w akcie notarialnym wynosiła 1158 tys. zł, natomiast rachunkowość Czartoryskich we Francji odnotowała z transakcji kwotę 320443 zł 18 gr.⁸ Transakcja nabycia dóbr Radzyń ustawiła Antoniego Szlubowskiego od razu w pozycji ziemiaństwa o majątku milionowym.

Antoni Szlubowski zmarł jako właściciel Radzynia w 1848 r. w wieku 75 lat. Z żony Kunegundy z Karskich miał dzieci: Stanisława Floriana, Feliksa (nieżonatego), Józefa oraz córkę Marię (późniejszą żonę Andrzeja Piotrowskiego i właścicielkę majątku Antopolszczyzna i Piechy koło Opola).

Z synów Antoniego Szlubowskiego wyróżniał się Stanisław Florian i Józef. Józef Szlubowski w działach rodzinnych dostał majątek Branica. W spisie majątkowym z 1846 r. odnotowany był jako właściciel 7613 morgów⁹. Na niwie publicznej pełnił funkcję sędziego pokoju w okręgu Radzyń. Józef Szlubowski zmarł w 1866 r. w wieku 52 lat. Kajetan Kraszewski wymienia jego dzieci z żony Joanny z Puchałów: Stanisława (1847-1907), Antoniego (1849-1906) i Stefanię (żona Edwarda Rulikowskiego)¹⁰. Linia Szlubowskich z Branicy wygasła na tym pokoleniu.

Brat Józefa Szlubowskiego – Stanisław Florian Szlubowski, urodził się w 1816 r. W działach rodzinnych w spadku po ojcu otrzymał majątek Radzyń. W spisie majątkowym z 1846 r. odnotowany był jako właściciel 10936 morgów¹¹. Ugruntował on pozycję Szlubowskich jako jednej z najzamożniejszych rodzin w tym regionie. Potwierdzeniem tej pozycji było uzyskanie tytułu papieskiego hrabiego od Piusa IX (1869 r.) z dewizą „Amor patriae nostra lex”¹². Uzyskanie tego tytułu świadczyło o bardzo dobrych kontaktach Szlubowskiego w Watykanie. Sam tytuł hrabiowski nadawał dużego splendoru rodzinie. Notabene dla osób wywodzących się z kręgów rodzin arystokratycznych tytuł ten adnotowany był z przekąsem jako awans nuworysza (komentarz Marii z Łubieńskich Górskiej mówił o „wątpliwych antenatach” Szlubowskiego)¹³. Wśród ogółu podlaskiego ziemiaństwa i w samym regionie radzyńskim pozycja Stanisława Szlubowskiego była jednak niepodważalna.

Stanisław Szlubowski był dobrym gospodarzem, gdyż wartość majątku zwielokrotnił. W 1861 r. wartość dóbr radzyńskich szacowano już na 2210 tys. zł (330 tys. rb). Z inicjatyw gospodarczych warto odnotować założenie wówczas w Radzynie cukrowni (fabryki cukru), posiadał także bardzo dużą owczarnię.

Stanisław Szlubowski pełnił funkcję sędziego pokoju w okręgu Radzyń. Był także członkiem Towarzystwa Rolniczego w okresie chwilowej „odwilży” tuż przed

⁷ J. Pezda, *Ludzie i pieniądze. Finanse w działalności Adama Jerzego Czartoryskiego i jego obozu na emigracji w latach 1831-1848*, Kraków 2003, s. 64.

⁸ APL O/R, HR, sygn. VII/151; J. Pezda, dz. cyt., s. 64.

⁹ Zob. I. Rychlikowa, *Ziemiaństwo polskie 1789-1864*, Warszawa 1983 s. 260.

¹⁰ K. Kraszewski, dz. cyt., s. 85

¹¹ Zob. I. Rychlikowa, dz. cyt., s. 260.

¹² T. Lenczewski, *Genealogie rodów utytułowanych Polsce*, t. 1, Warszawa 1995-1996, s. 261. s. 230.

¹³ M. z Łubieńskich Górka, *Gdybym mniej kochała. Dziennik z lat 1889-1898*, Warszawa 1996, s. 69.

powstaniem styczniowym¹⁴. Zmarł w Radzynie 22 kwietnia 1895 r. w wieku 81 lat.

Żona Stanisława – Bogumiła Bronisława z Korwin-Prendowskich, pochodziła z rodziny wywodzącej się z sandomierskiego. Dziećmi tej pary byli: Henryk (urodzony 1852 r., zmarł w 1927 r.), Maria (ur. 1853, zm. ok. 1930, późniejsza żona hr. Gustawa Łubieńskiego) oraz bliźniaki: Konstancja (1855-1901, późniejsza żona księcia Ludomira Woronieckiego) i Bronisław (urodzony 7 października 1855 r.). Bogumiła Bronisława Szlubowska zmarła w 1855 r. w wieku 24 lat, przy urodzeniu ostatnich bliźniaków Konstancji i Bronisława.

Dobra radzyńskie odziedziczył po ojcu najmłodszy Bronisław Szlubowski. Ochrzczony został 6 imionami – jako Bronisław Feliks Maria Franciszek Antoni Wojciech Józef. Wychowywany był tylko przez ojca, o jego edukacji napomyka Kajetan Kraszewski¹⁵. Majątkowe działy rodzinne zostały dokonane w 1896 r. po śmierci ojca Stanisława. Wartość majątku Radzyń szacowano wówczas na 302350 rb (2 mln zł).

Według danych *Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego* dobra Radzyń liczyły wówczas 4535 morgów (dzisiejszych 2539 ha) i składały się z folwarków: Kozirynek (albo Gubernia), Marynin, Adamki z awulsem Biała, nomenklatury: Feliksówka, Radoryż, Gradowiec, Skrzyńka, attynencja Oprawy¹⁶. Ozdobą dóbr był niewątpliwie pałac w Radzynie wybudowany w XVIII w. przez Eustachego Potockiego.

Bronisław Szlubowski ożenił się z Zofią Chłapowską (ur. 1869 r.) z Wielkopolski, z linii Chłapowskich z Kopaszewa, córką Kazimierza i Anny¹⁷. Zofia Chłapowska była w prostej linii wnuczką generała Dezyderego Chłapowskiego z Turwi, wybitnej postaci tamtej epoki, prekursora nowoczesnego rolnictwa. Związki z rodziną Chłapowskich były nieprzypadkowe. Już wcześniej za mąż za jednego z Chłapowskich z linii z Czerwonej Wsi wyszła Maria Łubieńska, córka Konstancji ze Szlubowskich. Wbrew powszechnemu przekonaniu przykład ten unaocznia, że związki międzykordonowe ziemiaństwa polskiego były całkiem ożywione.

Ślub Bronisława Szlubowskiego z Zofią Chłapowską odbył się 26 kwietnia 1892 r. w majątku rodzinnym panny młodej w Kopaszewie. Niedługo po ślubie Bronisław Szlubowski w wyniku wypadku doznał częściowego paraliżu i mógł odtąd poruszać się przy jedynie pomocy dwóch lasek. Była to największa tragedia życiowa tego wybitnego człowieka¹⁸.

Pomimo inwalidztwa Bronisław Szlubowski sprawnie zarządzał swoim majątkiem i w opinii mu współczesnych był bardzo dobrym gospodarzem. Przyczyniły się do tego również kontakty z gospodarnymi Chłapowskimi z Wielkopolski. Wśród rządców swojego majątku Szlubowski miał także kuzyna żony, Stanisława Chłapowskiego¹⁹.

¹⁴ *Lista członków Towarzystwa Rolniczego 1861*, „Rocznik Towarzystwa Rolniczego” 1861, s. 87.

¹⁵ K. Kraszewski, dz. cyt., s. 255.

¹⁶ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego*, t. 9, Warszawa 1888, s. 481-482.

¹⁷ D. Chłapowski, *Chłapowscy. Kronika rodzinna*, Warszawa 1998, s. 116.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże.

W skład dóbr radzyńskich w okresie międzywojennym wchodziły 4 folwarki, gorzelnia, cegielnia, tartak i młyn, a więc był to majątek uprzemysłowiony. Majątkiem leśnym była pobliska Wola Chomejowa, zwana dawniej powszechnie Olszewnicą.

Bronisław Szlubowski miał niepoślednie walory intelektualne. Z jego działalności pisarskiej warto odnotować wydanie w 1910 r. książki *O Kościół w Opolu*, będącej reakcją na zabór kościoła w rodowym Opolu przez cerkiew prawosławną.

O postawie patriotycznej Szlubowskiego świadczą liczne raporty o nim żandarmerii rosyjskiej. 14 sierpnia 1905 r. Szlubowski uroczystie witał w Radzynie biskupa Franciszka Jaczewskiego biało-czerwoną barwą. W 1906 i 1908 r. był gospodarzem spotkań politycznych z udziałem licznych chłopów. Z kolei w 1912 żandarmeria carska odnotowała udział Szlubowskiego w zjeździe ziemian i księży w Wohyniu u księdza Szubstarskiego. Dostrzeżony został także udział Bronisława Szlubowskiego w założeniu w 1906 r. spółki, której celem była parcelacja majątków ziemskich i sprzedawanie ich tylko chłopom-katolikom²⁰.

Na powstanie niepodległego państwa polskiego Bronisław Szlubowski zareagował darowizną z 29 maja 1920 r. pałacu w Radzynie z 19 ha na cele związane z wojskiem. Sam przeniósł się wtedy do pobliskiego pałacyku na tzw. Guberni. Darowizna została ostatecznie przyjęta przez Ministerstwo Robót Publicznych aktem notarialnym z 8 marca 1926 r. Innym przysporzeniem dobroczynnym był zapis nieruchomości w Radzynie na rzecz Towarzystwa Gniazd Sierocych w Radzynie (sierocińca). Niedługo przed śmiercią Bronisław Szlubowski dokonał w 1938 r. kolejnych testamentowych zapisów: dla przytułku św. Józefa w Radzynie – 10 tys. zł, dla kościoła parafialnego w Radzynie – 20 tys. zł, dla kościoła parafialnego w Opolu – 10 tys. zł, dla szkoły – gimnazjum biskupiego w Siedlcach 10 tys. zł.

Zapisy te są także świadectwem trwałych kontaktów Szlubowskiego z Kościołem. Właśnie Bronisław Szlubowski witał biskupa Henryka Przeździeckiego przy okazji jego ingresu do Siedlec 1 grudnia 1918 r.²¹

Małżeństwo Szlubowskich było bezdzietne. W tej sytuacji Bronisław Szlubowski adoptował w 1938 r. wnuków swojej siostry bliźniaczki Konstancji Woronieckiej: braci Stanisława i Adama Doria-Dernałowiczów.

Wyjaśnienia wymagają tutaj związki rodzinne Szlubowskich z Woronieckimi i Dernałowiczami. Siostra Bronisława Szlubowskiego Konstancja (1855-1901) wyszła za mąż za księcia Ludomira Woronieckiego (1850-1913) z majątku Huszlew koło Łosic. Ich córka Bronisława wyszła z kolei za mąż za Waldemara Doria Dernałowicza²². Szlubowski usynowił właśnie dwóch synów z tego związku Stanisława i Adama.

Rodzina Dernałowiczów herbu Lubicz o przydomku Doria wywodziła się z dalekich wschodnich kresów Rzeczypospolitej, z dawnego województwa mińskiego. W końcu XVIII w. przedstawiciele tej rodziny pojawiają się na dworze Stanisława Augusta. Głównymi majątkami rodzinnymi Dernałowiczów był kresowy Wiktoryn oraz

²⁰ Archiwum Państwowe w Siedlcach, Akta Żandarmerii Guberni Siedleckiej, sygn. 320, k. 54, 97; sygn. 450, k. 120.

²¹ *Uroczystości ingresowe w Siedlcach*, „Wiadomości Dyecezyjne Podlaskie”, nr 1/1918.

²² *Drzewo genealogiczne rodziny Dernałowiczów herbu Lubicz*, zestawiała Z. Dernałowicz, Rkp. 1979.

Rohiń w późniejszej gubernii mohylewskiej²³. Pierwsze stałe związki Dernałowiczów z Królestwem Polskim potwierdziło małżeństwo z około 1825 r. Tadeusza Dernałowicza z Wiktoryną z Ewą Szydłowską, która był właścicielką obszernych dóbr repkowskich koło Sokołowa Podlaskiego. Repki pozostawały w rękach kolejnych pokoleń Dernałowiczów aż do 1944 r. Waldemar Doria Dernałowicz wywodził się z drugiej linii Dernałowiczów z kresowego Rohinia. Po 1918 r. przeniósł się on na stałe do majątku żony Białki pod Radzyniem. Dzieci z tego związku Stanisław (urodzony w 1909 r.) i Adam (urodzony w 1911 r.) przewidziane były jako sukcesorzy Bronisława Szlubowskiego.

Wszystkie te rachuby pokrzyżowała wojna. W okresie II wojny światowej majątek został przejęty pod przymusowy zarząd niemiecki. Na początku okupacji Bronisław Szlubowski przeniósł się do Warszawy (już w okresie międzywojennym Szlubowscy spędzali część czasu w Warszawie, gdzie mieli swoje mieszkanie przy ul. Czackiego 9)²⁴.

Bronisław Szlubowski zmarł niedługo potem w Warszawie 19 grudnia 1939 r. w wieku 84 lat²⁵. Ostatecznie pochowany został w rodzinnej kaplicy w Radzynie.

Żona Bronisława Szlubowskiego Zofia Szlubowska z Chłapowskich zmarła w 1961 r. w Krakowie w wieku 92 lat. Jego spadkobierca, Adam Doria Dernałowicz, zmarł w 1993 r. w Brazylii, a Stanisław Doria Dernałowicz w 2001 r. we Francji. Synowie Stanisława Dernałowicza – Jeremi i Hubert są obecnie jedynymi sukcesorami Szlubowskich z Radzyna

Od 1834 r. przez ponad stulecie mieszkały w Radzynie trzy pokolenia Szlubowskich. Ta ziemiańska rodzina gospodarowała tu z dużym talentem i z materialnym sporym powodzeniem. Godna odnotowania jest także działalność społeczna Szlubowskich, była to niewątpliwie polska patriotyczna rodzina należąca do elity ówczesnego społeczeństwa, pozostawiła po sobie ślady w materialnej kulturze miasta, nie tylko w powszechnie znanej cmentarnej kaplicy rodowej pw. Św. Anny.

²³ R. Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 1, Warszawa 1991, s. 135-136, 170-171.

²⁴ Woreyd, *Almanach*. 1928, s. 370.

²⁵ Akta Parafii Św. Krzyża w Warszawie, wpis nr 692 z 1939 r., akt zejścia Bronisława Szlubowskiego,